

ŽENY V OFSAJDU. OPRAVDU?

TEXT: MICHAL BARDA

Sportovní fanoušci mají ten obrázek z února 2006 stále ještě před očima. Na zemi za cílem turínského olympijského závodu lyžařek na 30 km leží vyčerpaná a šťastná Kateřina Neumannová a k ní sněhem cupitá malý dětský sněhuláček – její dcera Lucie. Matka s dcerou si v cíli olympijského závodu padnou kolem krku. V tom okamžiku všichni cítíme, že se splnil jeden celoživotní sen a že je to tak správně. Jsme přece Češi!

„KLOUZÁNÍ NA ŽELÍZKÁCH PONECHÁME
TOLIKO MLADÝM, JEJICHŽ HNÁTY NEJSOU
JEŠTĚ TAK KŘEHKÉ JAKO U STARÝCH.“
LÉKAŘSKÁ DOPORUČENÍ
V ÉŘE NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Dset let uplyne jako voda, rychlý střih ze sněhu na zelený trávník. Z nejsledovanější domácí profesionální soutěže zazní do českých i zahraničních médií podivuhodná věta: „Můj názor je takový, že ženy by měly zůstat u plotny, a ne rozhodovat mužský fotbal.“ Spouštěčem té nehoráznosti se stala jediná chyba asistentky rozhodčího, autorem hráč profesionálního týmu, který podobných kiksů udělá za sezonu možná desítku. Je to pořád stejné Česko?

Samozřejmě, že je. Takoví totiž jsme. Rádi skočíme do vítězného trika někoho jiného, ale jsme také zcela nesmiřitelní v porážce – za tu totiž může někdo jiný. Jen málokdy si připustíme, že podobná slova vypovídají mnohem víc o nás a kultuře naší společnosti, než o jednom neodpíkaném ofsajdu. Mají tedy mít ženy ve sportu místo, nebo ne? A jak je tomu jinde?

Volební právo a kalhoty

Podobnou otázku si samozřejmě kladou jen muži. Na velké části této planety si ji ale dnes už nepoloží ani muži; sport žen se tam považuje za něco zcela přirozeného. Svět se mění strašně rychle, před sto lety neměly ženy běžně ani volební právo. Jako první na světě získaly právo volit ženy na Novém Zélandu - v září 1893. Ve Velké Británii bylo volební právo pro

ženy zavedeno o 25 let později, v USA byl 19. dodatek Ústavy ratifikován v roce 1920. V demokraticky vyspělém Švýcarsku bylo volební právo žen zavedeno až v roce 1971, na kantonální úrovni v kantonu Appenzell Innerrhoden dokonce až v roce 1990. Přitom už o celé století dříve švýcarský právník a historik Johann Jakob Bachofen spekoval o výsadním postavení žen v prehistorických společnostech. Vycházel totiž ze známé zásady římského práva, které říká, že „matka je vždy jistá (zatímco otec je vždy nejistý)“.

Už za Rakouska-Uherska nebyly ženy z voleb úplně vyloučeny. Zemský sněm byl totiž postaven na principu zájmové reprezentace a členství se odvozovalo od velikosti majetku či funkce. Právo volit či být voleny prostřednictvím vybraných zástupců měly od roku 1861 v první velkostatkářské kurii ženy, které odváděly nejvyšší daně. O tuto možnost ženy paradoxně přišly v roce 1907, kdy nový volební zákon kuriový systém zrušil. Oprávnění volit byli pak pouze muži starší 24 let. Plné volební právo pak ženy získaly až po vzniku Československa v roce 1919.

Sportování žen jako společenská kratochvíle se v Evropě místy objevovalo již v renesanci, která oslavovala kult těla. Dámy šlechtického původu se věnovaly jízdě na koni, házení míčem i lukostřelbě, ženy z lidu na to neměly čas. V Anglii se na konci 18. sto-

letí objevovaly závody žen v běhu jako součást lidových veselí; na vítězství se údajně sázelo. Na kontinentu s osvětskou pedagogikou a rozmachem měšťanstva nastal i důraz na pohybovou výchovu, byť nejdřív především u chlapců. S národním obrozením se v Čechách objevilo i heslo „Paže tuž, vlasti služ!“ a zdatnost hochů se považovala za společensky přínosnou a vlasteneckou.

Byly ale i výjimky, které se s výsadním postavením mužů v tělocvičných aktivitách nehdly smířit. Matka Elišky Krásnohorské nechala svým dětem v bytě postavit hrazdu a Božena Němcová s dcerou Theodorou chodila plavat do Labe u Nymburka – což samozřejmě budilo živý zájem mužské části Polabanů. Za sport společensky vhodný pro ženy se považovalo klouzání a později i bruslení, byť mnozí lékaři nabádali k opatrnosti slovy: „Klouzání na železných kolejích ponecháme toliko mladým, jejichž hnáty nejsou ještě tak křehké jako u starých.“

Vlastenecký tělocvičný spolek Sokol byl záhy zpřístupněn i slečnám a v roce 1869 se z něj oddělil Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, jehož první starostkou byla zvolena Žofie Podlipská. Ač spolek rozvíjel svoji činnost, šlo to v Čechách dosti ztuhla a ještě v letech první světové války psal Karel Balík, že „nejlepším tělocvikem je práce doma. Dívky, které chodí cvičit do tělocvičny a doma práci zanedbávají, jednají nerozumně. Umýti podlahu, vyprat, vyžehliti, přinést vody a dříví je nejpřirozenější, nejzdravější a také nejužitečnější tělocvik.“

Zároveň se ale rozvíjela i turistika a cyklistika, která způsobila převrat v ženské módě. Ještě v roce 1892 totiž upozorňoval francouzský ministr vnitra všechny prefektury, že „nošení mužského oblečení ženami je dovoleno jen v případě jízdy na velocipedu“. Jak to často bývá, přišla politika s křížkem po funuse. Výstřelek, kterým mnoho let předtím šokovala Paříž francouzská spisovatelka George Sandová, se už rozšířil všude: ženy začaly nosit kalhoty a chtěly být jako muži. A zanedlouho se objevily feministické utopie a gender.

Jméno: Marit

Norské házenkářky o sobě daly hlasitě vědět všem sportovním fanouškům, když ve finále pekingské olympiády v roce 2008 vyprovodily Rusky 34:27. Bylo to poprvé, kdy pod olympijskými kruhy dosáhly až na úplný vrchol; od roku 1988 ale byly v semifinále olympiády již počtvrté. Jejich do té doby nejlepším výsledkem byla dvě stříbra z let 1988 a 1992. Hlavní architektkou historického úspěchu byla Marit Breiviková, jediná ženská koučka v olympijském házenkářském turnaji.

Pod jejím vedením se Norky staly jedním z nejúspěšnějších ženských reprezentačních týmů historie. Během patnácti sezon v letech 1994-2009 získaly třináct medailí z velkých soutěží, z toho šest zlatých. Vyhrály olympiádu, mistrovství světa i čtyřikrát mistrovství Evropy. Marit sama získala čtyřikrát titul Trenéra roku a také rytířský řád sv. Olafa za přínos norskému sportu.

Když se novináři Marit ptali na rozdíl mezi ženami a muži v jejím sportu, zahrála otázku do autu: „Nemyslím si, že je to důležité, handbal není jen mužská hra. Naše hráčky jsou prostě celé holky, i když umějí běhat pořádně rychle.“ Za klíčové pro vítězství svého týmu ale považovala celkový rozvoj házené doma v Norsku: „Máme spoustu hráček i výborných trenérů. Dívky v Norsku začínají hrát házenou ve věku pěti nebo šesti let a hrají ji i ve škole. A mnoho hráček má po konci kariéry šanci pracovat jako trenérky mládežnických týmů.“ S výsledky a postavením ženského házenkářského týmu se v té době identifikovalo celé Norsko.

Přesně to byla i cesta Marit Breivikové. Tříkrát byla jako hráčka se svým klubem Skogn IL mistryní

MARIT BREIVIKOVÁ, NORSKÁ
TRENÉRSKÁ IKONA SVĚTOVÉ
HÁZENÉ

FOTO: PROFIMEDIA.CZ (2)

THORIR HERGEIRSSON, SYMBOL VIKINGSKÉ TVRDOSTI A DŮSLEDNOSTI, ALE I MIMOŘÁDNÉHO CITU PRO VNITŘNÍ SVĚT, KULTURU A VZTAHY V TÝMU

Norska, za národní tým odehrála více než sto reprezentačních utkání. Po trenérských postech v řadě klubů převzala v roce 1994 jako hlavní trenérka norskou reprezentaci.

„O vítězství nebo porážce často rozhoduje to, co se odehrává v hlavách hráček. Mou nejdůležitější úlohou bylo přispět k tomu, aby hráčky samy sobě porozuměly, aby postupně převzaly zodpovědnost za tým jako svůj společný úkol,“ říká Marit. Zaměřovala se proto na týmového ducha, rozvoj individuálního potenciálu každé hráčky a vysokou zodpovědnost. K tomu bylo ale třeba nejdříve nastavit prostředí, které podporovalo růst a touhu dosahovat v jednotlivých činnostech nejvyššího mistrovství. „Jako kouč se soubojů na hřišti nezúčastníte, tam musí mít hráčky důvěru ve své vlastní síly. Já jsem jim pomáhala, aby při tom měly co největší pocit jistoty. Neříkala jsem jim, kolik je hodin – učila jsem je hodinářské řemeslo.“

Kultura norského týmu byla postavena na zodpovědnosti, mistrovství a pozitivitě. Hráčky měly dost prostoru, aby mohly ovlivňovat náplň i kvalitu tréninku. Jedna skupina třeba sama pilovala obranu, druhá samostatně řešila, jak organizovat útok. Když přišla do týmu nová hráčka, musela předložit seznam svých silných stránek a přínosů pro tým. Jenom silných stránek – žádný seznam slabin neexistoval. „Rozhodli jsme se zaměřit na silné stránky každé hráčky. Mistrovství v jednotlivých úkolech a dovednostech znamená, že mozek a jeho spojení jsou pro

vrcholný výkon nastaveny správně. Opakováním úspěšných akcí se tato spojení posilují, vede to k sebevědomí a pozitivním prožitkům. Než kouč může od týmu něco vyžadovat, musí posílit sebevědomí každého hráče. Byli jsme v tomhle velmi konkrétní a chtěli jsme, aby hráčky samy sebe a svou úlohu v týmu pochopily.“

Cesta norských házenkářek dlouhodobě ukázala, že házená opravdu není jen mužská hra, na hřišti i mimo ně. Norští muži se svým ženským kolegyním přiblížili až o řadu let později – stříbrnou medailí na letošním mistrovství světa ve Francii.

Jméno: Dušan

Norskou cestu detailně zná Dušan Poloz, český házenkářský expert a trenér, který před čtyřmi lety přivedl hráčky Baníku Most k vítězství v evropském Challenge Cupu. Již patnáct let žije a trénuje střídavě v Norsku a v Česku, v současnosti vede i reprezentaci Slovenska: „V Norsku nemají ženský basket ani volejbal, každá holka tam hraje nebo někdy hrála házenou!“

Podle Poloze jsou ženy v tréninku vnímavější, muži zase potřebují mít pocit, že jsou tvrdí a všechno zvládnou. Ženy jsou také závislejší na pomoci i mimo hřiště. Pokud se ženy v družstvu cítí dobře, je velká šance, že se pohoda přenesení i do výkonu na hřišti. Hlavně ale existuje široká a málo probádaná oblast mentální rovnováhy a vztahové

alchymie v týmu. Poloz k tomu říká: „Když se člověk neporovná s jednou ženskou doma, jak má asi zvládnout dvacet ženských v týmu? Samozřejmě jsou velké rozdíly mezi koučováním mužů a žen. Největší rozdíl je asi v tom, že muži bývají v herních situacích kreativnější, ženám bývá nutno řešení nalajnovat až do konce.“

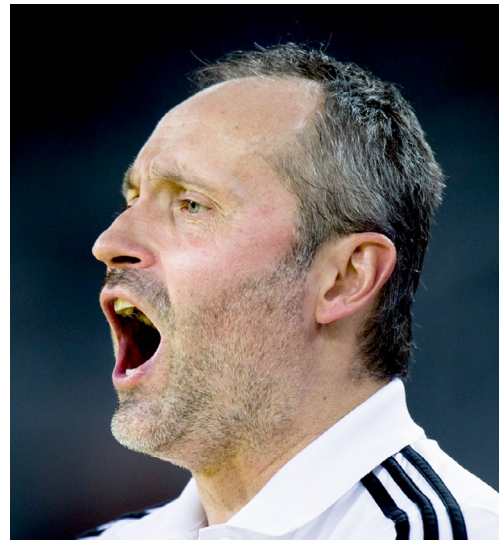
Ve stopách Marit Breivikové v Norsku pokračuje i Islandan Thorir Hergeirsson, který po ní reprezentační házenkářky převzal a kterého Dušan dobře zná. Thorir byl členem norského trenérského týmu už od roku 2001, o osm let později se ho ujal. I to vypovídá o důsledné kontinuitě práce s týmem. Thorir je jedním z mnoha Vikingů, severských koučů z Islandu, Dánska nebo Norska, kteří se v poslední dekádě ve světové házené tak výrazně prosazují.

Jejich koncept je vždy velmi podobný: jsou tvrdí a důslední, ale s mimořádným citem pro vnitřní svět, kulturu a vztahy v týmu. A hlavně - vedou své svěřence s respektem a tím, že se ptají, ne, že něco nařizují. Dušan Poloz ke vzájemnému vztahu kouče a hráčů říká: „Jednou jsem na semináři trenérů slyšel Thorira pronést skvělou větu: Křikem se výkon hráčky nikdy nezlepší. Neexistuje jediná studie, která by prokazovala, že to pomáhá. Proč bych tedy měl na hráčky křičet?“

Tato kultura koučování se stále šíří a opatrně se prosazuje i v Česku. Vyžaduje ale odraz v kultuře celé společnosti. Dušan zmiňuje svou vlastní zkušenost u reprezentace: „Když z hráček potřebujete dostat to nejlepší, musíte koučovat v duchu toho, na co jsou zvyklé. Norsko a střední Evropa jsou v tomhle ohledu pořád úplně jiné společnosti. Jednou jsem po mizerném výkonu na kvalifikačním turnaji potřeboval tým před dalším zápasem probudit; šlo nám o postup. Přemýšlel jsem, jak na to, a nakonec jsem si hráčky svolal a byl jsem na ně fakt hnusnej. Seřval jsem je tak strašně, že některé brečely, ale druhý den utkání vyhrály o dvanáct branek. V Norsku jsem něco takového neudělal nikdy a asi bych to taky nikdy neudělal – a to tam bydlím patnáct let. V Norsku jsem jako trenér za tvrdáka, tady jsem prý extrémně hodný. Přitom se tady i tam chovám stejně!“ A se smíchem dodává: „Ono je ale těch rozdílů v komunikaci ještě víc. Jednou jsem v Norsku při timeoutu potřeboval něco důležitého říct a jednu hráčku jsem při tom vzal kolem ramen. Dívali se na mne, jako bych byl nějaký úchyl!“

Jak spolu?

Postavení mužů a žen ve společnosti se často odvoluje od historické potřeby bránit své území a výdobytky daného společenství. K tomu byli zpravidla povoláni fyzicky silnější muži, kteří pak ve společ-

„Muži bývají kreativnější, ženám bývá nutno herní řešení nalajnovat až do konce.“

nosti přebírali rozhodovací funkci a zastávali vyšší postavení. Nemusí tomu ale tak být vždy, mytologie i historie zná Amazonky i řeckou kulturu, kde to tak úplně neplatilo.

Velkým zastáncem patriarchálního uspořádání je samozřejmě řada různých církví. Nikdo ale zatím neprokázal, že by rozdílné postavení žen a mužů mělo nějaké opodstatnění – kromě boje o moc. Což neznamena, že jsou obě pohlaví stejná a měla by vše dělat stejně. Měřítkem je zde opět právě vzájemný respekt.

Za jeden z posledních funkčních matriarchátů na světě je považována komunita Mosuů v podhůří Himálaje v sousedství Tibetu. Mosuové politicky patří k Číně, tvrdou perzekuci v letech „kulturní revoluce“ jich přečkalo asi 40 tisíc. V malebném údolí velehor je krásně, ale nehostinno; léto je krátké a zimy mrazivé. Hlavní obživou Mosuů je chov a prodej koní, rukodělná výroba, lov zvěře a prodej kožešin. Muži tradičně žili jako nomádi, kteří cestovali za obchodem do vzdálených oblastí Tibetu a domů se vraceli jen na krátko. Cesta do Lhasy a zpět trvala čtyři až pět měsíců a v té době se ženy musely o hospodářství a obživu postarat samy. Na muže po návratu většinou čekal jen další náklad a cesta za obchodem. Tady pramení počátek způsobu života, kterému se říká „navštěvující manželství“. Matky moc doma nejsou – někdo se o pole a hospodářství postarat musí a úroda nepočká. Děti tak vyrůstají ve volné komunitě sourozenců, babiček, strýců i sousedů. Manželské svazky tu neexistují a majetkové také ne. Úřady se snaží „navštěvující manželství“ oficiálně zakazovat, ale zároveň je propagují jako jednu z hlavních turistických atrakcí oblasti.

Jméno: Natália

Za trenérkami absolutní extratřídy ale nemusíme cestovat až do Norska, máme je i doma. Natália Hejková je eso světového formátu. Jako jediná trenérka

v historii basketbalu vyhrála pětkrát Euroligu, dvánáctkrát byla ve Final Four, jednou ve Final Eight. Má nepočítaně klubových mistrovských titulů z několika zemí, medaile všech kovů a barev z olympiády a mistrovství Evropy od řady reprezentací. Vystudovaná právnička, kterou na celý život uhranul basket, opakovaně koučovala i Výběr světa FIBA.

Na otázku, čím se mužský a ženský sport liší, zkušená slovenská trenérka odpovídá: „Za tu dobu se basket strašně posunul. V podstatě je to ale stejná motivace - každý chce vyhrát, proto ten sport dělá. Ale existují fyzické limity, a proto je ve výsledku mužský a ženský sport úplně jiný. Ženský basketbal se hraje na zemi a mužský ve vzduchu. Ale motivy, proč někdo hraje basketbal, jsou úplně stejné.“

Její slova potvrzuje i kolega Lubor Blažek, kouč vicemistryň světa, který má s trénováním mužů i žen bohaté zkušenosti: „Ze začátku jsem se s přechodem k ženskému týmu těžko srovnával, ale zjistil jsem, že ženy mají úplně stejné cíle, stejnou motivaci sportovat. Nesportují kvůli tomu, aby měly hezkou postavu; chtějí vyhrávat a chtějí být v tom nejlepším kolektivu. Když jsem pochopil, že žena vyskočí o kousek míň a má nějaké fyzické limity, zjistil jsem, jak je ženský sport krásný. A kdybych si dnes měl vybrat mužský nebo ženský basketbal, vybral bych si ten ženský.“

Žen trenérek je ale na nejvyšší úrovni poskrovnu. Čím to je? Mállokterá žena je ochotná dlouhodobě vyměnit rodinu a roli starostlivé mámy za prchavou vizi sportovního vítězství. Natália Hejková hovoří z vlastní zkušenosti: „Podmínky pro práci trenérky jsou velmi složité, rozhodujícím faktorem je zázemí. Žena nemá obvyklý servis, který má většinou muž, když přijde domů – od praní a vaření až nevím kam... Neumím si vůbec představit, že by mohla na mé úrovni pracovat jako trenérka žena, která by měla rodinu. Protože je to velmi těžké řemeslo. Vyžaduje, aby člověk 24 hodin denně stále myslel na práci a na sport. Když jsem začínala, byla jsem v nejvyšší soutěži a v Evropě úplná rarita, v Evropské lize ženské trenérky neexistovaly. Ty podmínky jsou pro ženu prostě těžké.“

Obtížnost trenérského řemesla pro ženy potvrzuje i Šárka Strachová, elegantní dáma a přemýšlivá mistryň světa a olympijská medailistka ve sjezdovém lyžování, která nedávno ukončila závodní kariéru a těší se na život „po závodění“.

„Na světové úrovni trenérky v lyžování téměř nejsou,“ říká. „Trenérky jsou u dětských a žákovských kategorií. Neuvedomuji si, že bych se s nějakou trenérkou setkala u mužů a vím o jediné u ženského týmu. Myslím si, že je to právě z důvodu nesmírné vyčerpávajícího tréninku. U týmu, který jezdí téměř všechny disciplíny, jste osm až deset měsíců v roce

FOTO: SPORT: MICHAL BERÁNEK

NATÁLIA HEJKOVÁ, IKONA SVĚTOVÉHO ŽENSKÉHO BASKETBALU, MOMENTÁLNĚ V ZVVZ USK PRAHA

na cestách, a to si žádná žena, která má i jiné životní role než tu trenérskou, nemůže dovolit. A druhá zásadní věc v našem sportu je, že trenérské zaměstnání je nesmírně fyzicky náročné. Trenéři tahají tyče, stavějí tratě a ne každá žena by to zvládla po fyzické stránce. Já jsem jezdila patnáct let a letos poprvé se mi stalo, že jedno kolo stavěla žena. Byla to trenérka ze Spojených států, vzbudilo to opravdu velkou pozornost a všichni ji bedlivě sledovali, jakou postaví trať... A stejně tak z vlastní zkušenosti vím, že pro muže doma je to strašně složité. Jsem ráda, že můj muž respektoval, že jeho žena je takovou dobu mimo domov, že s mužským týmem a s cizími lidmi tráví víc času než s ním. Myslím, že je běžnější, když je doma žena a cestuje muž, než naopak.“

Zlaté jablko věčné touhy

To jsou hlasy těch nejlepších z oboru, kteří vědí, o čem mluví. Je obdivuhodné, co ženy nejen ve sportu dokážou. Proč by neměly mít stejná práva jako

5

TOLIKRÁT VYHRÁLA NATÁLIA HEJKOVÁ BASKETBALOVOU EUROLIGU, JAKO JEDINÁ TRENÉRKA V HISTORII

„Existují fyzické limity, proto je ve výsledku mužský a ženský sport úplně jiný. Ženský basketbal se hraje na zemi a mužský ve vzduchu. Ale motivy, proč někdo hraje basketbal, jsou úplně stejné.“

muži? Sport a zábava nejsou jen o centimetrech a setinách, jsou především o emocích. Pokud ženy samy chtějí, měly by hrát hokej, provozovat kickbox i vzpírat činky, na které se většina chlapů bojí být jen podívat. Proč ne?

Ale také je pravdou, že ženy jsou přírodou předurčeny k tomu, aby rodily potomky, aby byly pokračovatelkami druhu a rodu. To je jejich nezastupitelná biologická role, kde jim chlapi prostě nestačí a kolem které se točí vlastní podstata lidského života. Ten fakt by měla respektovat i společenská nadstavba.

Na rozdíl od mužů, život žen přirozeně probíhá v pravidelných cyklech, které jsou přípravou na početí a mateřství. Měsíc co měsíc je ženské tělo připraveno dát nový život. V době ovulace se ženy nápadněji líčí, vyzývavěji tančí a dávají přednost

sociálně průbojnějším mužům – prostě hledají geneticky kompatibilního partnera. A také mužům v této době úplně jinak a přitažlivěji voní. A proto si ženy zaslouží ochranu daleko větší než muži – záleží na nich totiž naše přežití.

Muži by zase měli mít právo ženám beztretně pomoci do kabátu, otevřít dveře v restauraci, přinést květinu či být k nim jinak galantní. Ta prastará a půvabná hra přírody, díky které jako druh homo sapiens sapiens na této planetě stále ještě přežíváme, musí být věčná. Hra pohledů a náznaků, pábení, svádění a dobývání, hra, kterou Kundera ve svých Směšných láskách s jistou slavnostností nazývá zlatým jablkem věčné touhy, by měla vždy stát nad všemi sportovními počiny, výsledky i medailemi. A mělo by to tak zůstat.

